

Srečna vrnitev.

(Črtica. — Spisal Ant. Sušnik.)

Prelepa gorenjska stran! Ko zvečer po truda-polnem delu zrem v tvoje kraje, zdi se mi, kakor bi mi glas govoril do duše: Glej, to zemljo, to deželo nazivljejo borno, a vendar je ni od nje bogatejše na svetu. Mrzli so severni kraji, žarno solnce je ožgalo jug, iztok je poslal nad nas barbare, in zapad? Ta je kakor ovenela cvetka. Samo jeden kraj je, v katerem so srca brez zlobe in hinavstva, samo jeden kraj je v deželi naši, kjer živi misel idejalom svojim . . .

Mesec je razlival svojo blede, srebrno svetlobo na ta kraj; okolu njega so se razvrstile neštete tolpe zvezdic kakor družice okolu ženina, kateri z veseljem obličjem pričakuje neveste.

Po zelenem polju se je razlegalo v čistem zraku zvonko petje. V njem so se radovala srca deklic, v njem se je izražala prosta duša, čista, tako čista, kakor svit blestečega meseca.

Dekleta so pulila lan in popevala. Kje neki bo že katera izmed vas tedaj, ko se bodo od tega lanú odločile nežne nitke, ko se bo sukala preja, in ko bo iz preje nastalo suho platno? In kje bo že katera, ko bo to platno obeljeno? Morda vas do te dōbe povēde ljubi pod zavetno streho; morda se bodete razveseljevale v domači hiši z očetom, materjo, brati in sestrami; možno, da zapoje duhovnik: „De profundis“.

Ali čemu take misli? Le naprej! Dekleta trgajo, pulijo lan dalje ter pojó, da odmeva čez hrib in plan. Kraj polja dela drevje čudne sence, kakor prikazni v bajni noči. Te bi strašile pregrešno srcé, toda nedolžno srcé se jih ne straši.

„Že je teden dnij, Anica, kar hodim k vam. In za ta teden? Bog vé, kam me zanese usoda! V beli Ljubljani me utaknejo v vojaško suknjo, v roko mi potisnejo puško, in kdo vé, kdaj se zopet vrnem . . .“

Hudo je dekletu pri srcu, ko ima vzeti slovo od svojega ženina. Polasti se trpka negotovost mladega bitja in izvabi mu iz očesa grenko solzo. Ženin odhaja, odhaja na dolgo dōbo. Kaj ga čaka po širnem svetu? Izgubi se, morda pogubi, ali pozabi, in ko se vrne, zanima, priklene ga druga, lepša, bogatejša. Krute misli!

„Ko bi umrl, objokovala bi te in prosila Boga mirú tvoji duši. Ali, če mi postaneš nezvest . . .“ Dekle zajoče in ne more dalje govoriti niti besedice.

„Nezvest? — Anica, tebi nezvest? — Imaš tako malo zaupanja do mene? Verjemi mi, to me boli, ta nezaupnost me bolj peče nego ločitev.“ S trpkim očitanjem v očeh zrè Zaplotnikov Andrejec na ljubljeno nevesto. Anica ga je razumela; pomirjena zašepče: „Saj ti ver-

jamem, Andrej, verjamem, da se mi ne izneveriš.“ Šla sta med druge deklice in posle, kateri so tu smukali lan in peli, tako brezskrbno, kakor ptiček pod jasnim nebom.

Za teden dnij so odvajali na kranjsko postajo vojake-novince. Slovenec izraža v pesmi radost in žalost, veselje in nadloge, vso svojo dušo. Vojaki so popevali, a tudi Andrejec je pel z njimi. Iz grla mu je donela pesem, srcé mu je pa težila ból in grenkoba . . .

* * *

Bilo je za dōbe bosanskega zasedanja. Domači polk kranjski št. 17 baron Kuhn je bil tudi poklican v orožje. Tudi naš Andrejec je služil v njem za desetnika.

„Nad Turke gremo“, pisal je takoj v prvem pismu. Ko dospē v Bosno, pisal je domu pravilno vsakih štirinajst dnij. Pismo iz take daljave! Oj, kako je bilo vse po koncu v vasi, koliko vprašanj, kaka nepotrpežljivost!

Sosedi so hoteli vedeti, kaj piše Andrejec; isto so hoteli vedeti sorodniki, znanci, skratka — vsi, skoro vsa občina. Vsi so hoteli umiriti svojo radovednost. Toda bil je še nekdo v vasi, ki je istotako, kakor Andrejčevi stariši, z ljubeznijo napajal dušo svojo s tolažilnimi besedami došlih pisem. Vsako tako pismo je bilo Anici to, kar je pomladanjim vijolicam gorák vetrič, rožnemu popku jutranja rosa.

„Čudno dekle!“ dejali so njeni in Andrejčevi stariši. „Človek bi skoro ne verjel, da ga more imeti tako rada. Dala bi zanj življenje in dušo.“

Jednakega lista niso še čitali: kri, smrt, umor, klanje, nasilje, mučenje, peklensko trpinčenje. Groza je obhajala vse, ko so to čitali.

„Po noči počivamo vsi oboroženi, utrjeni, zmučeni, in ne vemo, bomo-li videli jutri še solnce ali ne. Ne vemo nì dneva nì ure. Vsako trenutje preží smrt na nas, in kar je še huje nego smrt, — je mučenje, trpinčenje. — Včeraj smo šli, ali prav za prav lezli v snegu na goré. Vsak hip je kdo padel med zamete, in trebalo mu je priskočiti na pomoč. Ko dospemo vrh gore, čujemo iz daljave bolestno ječanje. Prišedši na mesto, vidimo na pol nagega človeka, skoro zmrznenega; ni imel ne ušes, ne nosú, ne rok: vse to je bilo odrezano in odsekano. Čudili smo se, da more tako razmesarjen in do smrti trpinčen človek še živeti.“

Ko se zavemo in vzdramimo v tem groznem prizoru, usujejo se na nas kroglice kakor toča. Nenadno prihrumé vstaši od vseh strani kakor bučele iz panja. Naših je bilo razmerno malo;

izročili smo se božjemu varstvu in prosili Mater Božjo, naj nas varuje in nam pomaga. Zakadimo se med nje. Bojevali smo se kakor levi. Kamor je padel bāt naših pušk, ondi je izdihnil vstaš svojo dušo. A tudi naših je mnogo padlo. Jaz sem ostal nedotaknjen, kakor bi bil čudežno rešen. Sam ne vem, kaj bi bilo z nami, da bi ne bili v tem trenutju od strani zagrmeli topovi.

„Pomoč je tu! Fantje, držite se!“ in držali smo se junaško. Ko bi mignil, izginil je sovražnik. Na bojišču so ostala trupla mrtvih in ranjenci, katerim so naši zdravniki obvezali strašne rane. Tudi žene so bile med padlimi bojevniki. Še misliti ne morete, kako ognjevite so te Turkinje; hujše so nego moške . . . Zima je tu huda; take nisem nikoli doživel nī na naših gorenjskih planinah . . .“ Tako nekako je slovel dolgi Andrejčev list. Strašne so bile te besede za stariše, še strašnejše pa za srcē ljubeče neveste. Kmalu nato pošlje Andrejec drugo, a veselejše pismo:

„V nedeljo je bil zame pomenljiv dan. Povišan sem bil za narednika. Povejte to moji Anici. Še njo bi veselilo, ko bi sirota videla, kako blestē na mojih zalkah na ovratniku po obeh straneh tri zvezdice. — Zopet smo imeli prasko, pred Livnom smo zgrabili Turke z bodaki. Našega nadporočnika napade hipoma korenjak kakor hrast in že mu je hotel s svojo zakrivljeno sabljo preklati glavo, a v tem hipu priskočim jaz, prestrežem udarec ter Turka lopnem tako silno z bātom, da se je takoj valjal v krvi. Zato sem bil povišan.“

„Za Boga“ — vzklikne mati — „on se tega še veseli, a vendar lepī na njegovem povišanju kri, človeška kri . . .“

„Da, človeška kri“ — dé oče — „toda kri človeškega lopova, ustaša, kateri je nedolžne kristijane neusmiljeno mučil in usmrtil. Verjemi mi, Polona, štel bi si v čast in v zaslugo, če bi takemu razbojniku takoj razbil lobanjo . . .“

„Moški ste vsi jednako kruti. Ali more Turek za to, da ni kristijan? Da bi bil kristijan, ne bi trpinčil in moril ljudij. Kdo vé, če ne misli, da pride v nebesa, ako do smrti trpinči nekoliko kristijanov . . .?“

V pismu dalje čitajo: „Človek postaja v boju kakor divja zver; kakor volk popada svojo žrtev, ubija in morī brez sočutja, brez usmiljenja. Ali jaz ali ti! — Ko se spomnim naših krajev tam gori na Gorenjskem, ko se spomnim vas, draga mati in oče, in svoje Anice in vseh prijateljev, s katerimi sem preživel srečna otroška leta, in če pomislim, da vsi živē in se veselē med svojimi, oglašā se v mojem srcu živo hrepenjenje, ki mi neprestano kliče: Živeti hočem! zopet bi rad videl drago svojo domovino, svoj rodni kraj; zopet želim videti, kako vshaja nad našo leseno

kočo jutranje, zlato solnčece; objeti hočem svoje drage stariše, svojo nevesto; zopet bi se rad razveseljeval z vami! Oh, da pridem zopet domov!

To hrepenenje me navdaje s pogumom, ljubezen do rodne zemlje mi daje moč; Mati Božja z Brezij, katere podobo nosim vedno pri sebi, me varuje, angel me čuva, Bog mi pomaga. Ker me do današnjega dnē še ni zadela nobena nesreča in nezgoda, zato sem uverjen, da nad menoj nima oblasti grešna roka in da me ne usmrti krogla, poslana iz take roke.“

Andrejčevi listi so dohajali vedno pravilno in povsem povoljno. Njegova poročila so bila jedina tolažba starišem, kateri so vse svoje upe opirali nanj, in jedina tolažba Aničina.

Že je poteklo tretje leto od te dōbe, odkar je Andrejec šel v vojake. Iz Bosne so dohajala ugodna poročila. Junaštvu naših vojakov se je posrečilo udušiti vstajo in v deželi uvēsti red in mir, dasi so se semtertje dogajale še manjše, a neznatne praske . . .

Polagoma izostanejo Andrejčevi listi. Doma so čakali teden, dva, tri tedne in ko tudi četrti teden ni bilo pisma, nī odgovora na pisma in brzojavke, polasti se vseh skrb in strah.

„Kaj se je pripetilo Andrejcu? Siromak, morda je bolan? In zakaj nam tega ne piše? Ali je tako hudo obolel, da ne more niti pisati? Morda je naposled . . . Ne, ne, to ni mogoče, da bi bil umrl sedaj, ko ima priti domov . . .“

Andrejčevi stariši so se potikali liki izgubljene ovce. Tožno je bilo videti potrto mater in očeta, ki si je skrivaj brisal solze. In Anica, kdo tolaži ubogo dekle? Nade so ji šle v grob, — tje, kamor so zagrebli, pokopali . . .

„Usmiljeni Bog, reši me tega trpljenja! Oprosti me te negotovosti in dvoma! Spomni se mene, grešnice, Devica Marija in vrni mi onega, po katerem mi hrepeni srce in koprnī duša! Prosi zanj, Mati sveta, svojega ljubljene sina, da ga ozdravi s svojo mogočno besedo! Toda ne moja, temveč tvoja volja naj se zgodi in . . .“

„Kaki so to glasovi? Prihajajo vedno bliže, vedno bolj so umevni in razločni . . . Bože moj, to je glas njegove matere — in očeta — in — da, on sam je . . .“

Andrejec vstopi v izbo, a kakor bi trenil, slo-nela je uboga Anica na njegovih prsih.

„Le razjokaj se, hčerka, in si olajšaj srce! Ubožica! Da bi vedel, Andrejec, koliko je zate prestala, gotovo bi se bil vsaj z jedno besedico oglasil med tem časom . . .“ dé z laskavim očitanjem Andrejčeva mati.

Toda Andrejec ni slišal teh očitanj; čul je samo glasove svojih dragih, kateri so mu doneli jednako mīlo, jednako ljubo in čarobno, kakor so doneli blejski zvonovi, ko je kmalu na to spremljal Anico pred oltar.